

לא רק הנחלים מזדהמים. גם יצירתנו המפוארת ביותר

זיהום השפה

השפה העברית יצרה ערכיות רבות יחידים במינם. יש פרקים בתנ"ך המהממים כיופיים — והיופי הזה, זינוק זה של הרוח האנושית אל על, מבוטאים במילים עבריות, בפסוקים עבריים. ואף שהתנ"ך תורגם לשפות רבות, ובכולן הוא יצירה גדולה, צדק דויד בן גוריון בשאמר שקראת התנ"ך בתירגום הוא כנשיקה מבעד למיטפתה.

מכל המופעלים הכבירים שחוללנו בארץ הזאת ב־100 השנים האחרונות, החייאת השפה העברית הוא המופלא ביותר. זהו מיפעל שאין לו אח ורע בעולם. לא האירים ולא הבאסקים, לא ממציאיי האספראנטו ולא מחיי השפה הלאטינית הצליחו בכך.

סוד הצלחתנו עדיין עטוף מיסתורין. יש בה משהו מיסטי. מה גם שאיש לא תכנן זאת. אבות הציונות לא חלמו כלל על החייאת השפה העברית, ואף לא רצו בה.

תיאודור הרצל, "חוזה המדינה", לא חזה את החייאת השפה העברית, ואף לעג לעצם הרעיון. "אולי סבור משהו שיש קושי בכך שאין לנו עוד שפה משותפת. הרי איננו יכולים לדבר עברית איש אל רעהו, לעג הרצל במדינות היהודים, הספר שחולל את המיפעל הציוני. מי מאיתנו יודע די עברית כדי לבקש בשפה זו כרטיססרככת? אין דבר כזה."

מה יקרה? כל אחד ידבק בשפת מולדתו, הציע הרצל. האיריש תבוסל כליל. "ניגמל מניכיהורגון המרדולרים והמדוכאים... לשונות הגטס..." ובסופו של דבר, "השפה שתהיה מועילה ביותר לקשר הכללי תתגבר ותהיה, בלי כפייה, השפה העיקרית." אין ספק שהרצל התכוון לשפה הגרמנית, וכך גם הבטיח לשליטי גרמניה.

אך בשעה שהחלו יהודים להתרכז בארץ, באילו הופעל מכניזם סמוי. העם רצה בשפה העברית, והראשונים דבקו בה בקנאות. כך קם הפלא הזה, שאנחנו רגילים לו כיום כמו לאוויר.

מכל יצירותינו כנראה הזאת, זוהי היצירה המדהימה ביותר. יותר מאשר ההתיישבות העובדת, הקיבוץ והמושב. יותר מאשר ערינו וכפרינו. יותר מאשר צה"ל.

השפה העברית החדשה היא ביטוי ליצירה הלאומית הישראלית, לשיא יצירתנו התרבותית הקיבוצית. היא עיצבה את אופי חברתנו ומדינתנו. אילו התגשמה נבואתו של הרצל, ושפתנו הלאומית היתה כיום גרמנית, או אנגלית — היש ספק בכך שהיינו כיום מדינה אחרת לגמרי?

שר לבטא את כוונתי במדויק, אין לי גם הכושר לחשוב במדויק. הכל נעשה "בערך", "כמעט". כאשר בריטי משכיל רוצה לבטא מחשבה מסוימת, הוא יכול לבחור בין חציתריסר מילים חלופיות, שיש ביניהן הבדלים דקים של משמעויות, של גוונים, של נואסים. הוא יכול לדקדק לגמרי בכיטוי כוונתו. לבחור את המילה הנכונה בדיוק. כאשר לרשותו של נכחילשון עומדת מילה אחת בלבד, וגם היא שגויה — מה הוא יכול להביא, מלבד כוונה גסה, תרתי-משמע?

בעולם של טכנולוגיה מודרנית, של מדעים מדויקים, כאשר יש יותר ויותר צורך בדיוק נמרץ, אוכרן השפה הוא אסון. הוא מכריח את המדען הישראלי לעבור מעברית קלוקלת לאנגלית.

בעייה לשונית

הוא מקשה עליו את ההתחרות עם עמיתים ביפאן, בקוריאה ובגרמניה, שכולם צויידו בגנייהלרים ובכיתספר במכשיר לשוני מדויק.

אוכרן הריוק הוא אחת המחלות של החברה הישראלית. השכר בכית יתקן את הברו ב־90%. פועלי-המוסך יתקן את המכונית או את הטנק ב־90%. המפקד או הפקיד ימלא את המשימה ב־90%, בית-החרושת יספק את הסחורה (גם למומנים זרים) באיכות של 90%, בזמן של 110%.

נוצרת באן תרבותיים של 90%, שאותה היטיב השיר יצחק מרדעי לבטא בשעתו, כשציין לשבח את כישוריו:

שיבוש השפה ממלא תפקיד חשוב בהידרדרות זו, משפיע עליה ומשפיע ממנה.

אך מעבר לנוק מעשי זה — אוכרן השפה המדויקת — יש נוק חשוב יותר, עמוק יותר.

השפה אינה רק מכשיר-עבודה. השפה היא יצירה אסתטית. השפה היא תרבות.

בהיכנסנו להיכל של שפה, קורא לנו קול: "של נעליך מעל רגליך".

השפה רמויה לקאתדרלה גותית או למיסגד עתיק. היא מיבנה כביר, מעשה-אמנות עוצר-נשימה, אשר דורות-דורות של אמנים ואומנים אלמוניים עמלו עליה.

כל שפה — אנגלית כיפאנית, צרפתית כערבית, ואני משער גם שפות של "פראים" בחלקית-בל שונים — היא כסימפניה של בטוחונו, כפסל של מיכאל אנג'לו, כציור של רמבראנט. כל אלה ביחד, ועוד הרבה יותר.

רק מטורף ישול לידו פטיש כדי להוריד אצבע לפסל "רויד", או סכין כדי לחתוך את הבר של "מונה ליהו". אך כל שוויצר ישראלי מגופח יתעלל בשפה העברית בלי מחשבה יתרה.

נפלה בחלקנו שפה יפהפיה. אמנם, איש אינו יכול לומר כי שפה מסוימת יפה מרעותה. כל שפה היא יצירת-אמנות שלמה בפני עצמה. אך מי יפקפק ביפי שפתנו?

מילחמה בזיהום הסביבה החלה. באיחור של כמה עשרות שנים נאלץ גם המימסד הפוליטי המפגר לשים את ליבו — או לפחות לתת את דעתו — להשחתת הארץ.

הנחלים הסכו לביבים. האוויר מורעל. אתרים היס טוריים נהרסו. ערכי-נוף, שאין להם תחליף, מושי חתים בלאיתקנה.

הוחלט להקים מיסרד לאיכות-הסביבה. אמנם גם על כך התלקחה מילחמת גוג ומגוג, וכל שר לוחם בשינוי וכציפורניו על כל חלקיק של מחלקה ואגף. אבל הנושא מונח לפחות על השולחן. לא כל מילחמה אחרת, שאינה פחות חשובה בעיניי. המילחמה בזיהום השפה.

לי בעיון שיטחי בעיתון עברי — כל עיתון עברי — כדי להיתקל בסמינים של זילול מוחלט בשפה.

אינני מתכוון כאן לשגיאות-דפוס — שגם עליהן אין סלוח. עיתון יומי, המעסיק מאות עובדים — מדוע לא יעסיק עובר אחר או שניים נוספים כדי להבטיח דבר שהוא מובן מאליו בעיתון אמריקאי או אירופי — עמודים כלי שגיאות?

אני מתכוון כאן לתופעה הרבה יותר חמורה: הבורות הלשונית של רבים וטובים מעיתונאי ישראלי.

היתכן שעיתון אמריקאי יקבל לעבודה עיתונאי, ולוא זוטרי שבזוטרי, שאינו שולט בשפה האנגלית? היתכן עיתונאי גרמני, צרפתי, רוסי או ספרדי הכותב את שפת-אמו בשגיאות גסות? העיתונות היא מכשיר של תיקשורת כתובה. כליה-עבודה הבסיסי שלה הוא השפה. כאשר העיתונים מזולזלים במכשיר זה, מי יכבר אותו — או אותם?

ברדיו ובטלוויזיה המצב אינו הרבה יותר טוב. החדשות מגור סחות היטב. אך ברגע שנשמע קולו של כתב המוסר כתבה "מהשח" — עלולות השגיאות הגסות לרדוף זו את זו.

כלייהתיקשורת האלקטרוניים מרבים בראיונות. מופיעים בהם לא רק עובדים-ישיבים ברחוב כבית-שאן, אלא גם פרופסורים מכובדים מירושלים, פוליטיקאים, נקאים. רבים מאלה מבקשים להדהים במילים מפוצצות, בעברית ובלועזית (לעיתים קרובות מבוסטאות המילים הלועזיות בצורה שגויה, אבל זה סיפור אחר). ובין כל המילים המפוצצות, האמורות להציג לראווה את רמת-ההשכלה הגבוהה של הדוברים, נשמעות שגיאות כה בסיסיות, כה מהותיות, עד כי ברור שאין לאיש מושג אמיתי בשפתו.

אין לתופעה זו אח ורע בעולם. מקובל בעמים מסוימים שחפרייהשכלה מדברים בשגיאות. אך בשום מקום בעולם אין בני המעמד המשכיל, העילית התרבותית והחברתית, הפרופסורים והברי-הפרי למנט, מדברים בשפה משובשת.

אנחנו ארץ-הגידרה. רבים מאורחי ישראל נולדו מחוץ לגבולותיה, ושפת-אמם אינה עברית. לכל מי שבא ארצה כמבוגר יש סלוח. מותר לו לשגות.

אבל בכל מערכת-החיים בארץ שולטים כיום ילידי-הארץ, אנשים שהעברית היא שפת-אמם, ולמעשה השפה היחידה שהם שולטים בה. אם אפשר לקרוא לזה "שליטה".

החניכים האלה של מערכת-החינוך הישראלית הם ברובם נבילי-שון.

פרופסורים מכובדים יאמרו "יש לי את זה" ו"אין לי את זה". חבריי-כנסת נכבדים ינאמו "בגלל ש..." פרשודטלוויזיה חשוב ידווח כי "צד"ל הוריק כפר לבנוני". עיתונאים יכתבו "נהגתי" ו"העלתי", כשהם מתכוונים לומר "נהגתי" ו"העלתי". כולם כאחד יגידו "אם הייתי רוצה..."

אילו היה זה שלב-מעבר, ניהא. אבל אין לי ספק, מתוך התבוננות רבתי-שנים, כי כל שנתון גורע מקורמו. זיהום-השפה מתמזר והולך.

יש לכך סיבה פשוטה: בינתיים עברה ההוראה מידי הוותיקים, שלמדו עברית כהלכה, בחו"ל או בארץ, ושהשפה היתה חשובה ויקרה להם, לידי תניכי שפת-הארץ, ששפתם קלוקלת.

כאשר אלה מתחנכים דור חדש, מוכרחה השפה להידרדר עוד ועוד. כאשר נחל הופך ביב-שופכין, הכל מריחים. כאשר נוף יפהפה מתמלא בשיכונים מכוערים, הכל רואים.

כאשר עשן שחור ממלא את חלל עמק-זבולון, אי אפשר להתעלם מזה. אך זיהום-השפה מתפשט בשי קט, כמו וירוס בגוף. אין לו ריח.

אם זה חשוב ככלל? האין לנו ראגות חמורות יותר? האין כאן הקפדה יתרה של יפיי-נפש, המקפידים על קוצו של יוד? לא. זה חשוב. זה חשוב מאוד-מאוד.

השפה היא מכשיר של מחשבה ומכשיר של תיקשורת. כאשר השפה מושבת בשפה, היא מאבדת את דיוקנה. אין משמעות בבורה בורה למילים. וכאשר אין לי הכי